

NOU 2020:12 Næringslivets betydning for levande og bærekraftige lokalsamfunn - framlegg til høyringssvar frå Vestland fylkeskommune til distriktsnæringsutvalet sin rapport

Vestland fylkeskommune si fråsegn:

1. Vestland fylkeskommune ser på NOU2020:12 som eit godt kunnskapsgrunnlag for ei styrka innsats retta mot næringsutvikling i distrikt.
2. Verdiskapinga per sysselsett i distriktsnæringane er høg, men tilgang på arbeidskraft og kompetanse er ei utfordring. Særleg tilrådingane som gjeld auka tilgang på kompetanse og arbeidskraft i distrikt er viktig for å auke verdiskapinga i framtida. Vestland fylkeskommune støtter tilrådingane til distriktsnæringsutvalet om å regionalisere fleire av dei statlege, kompetanseretta verkemidla.
3. Ei styrking av fylkeskommunen sitt handlingsrom gjennom større ansvar for verkemiddel retta mot næringsutvikling vil gjere det lettare å innrette og prioritere verkemidla i samsvar med behovet i det regionale næringslivet. Utvalet peikar på at fylkeskommunen må ha handlingsrom og økonomiske verkemiddel til å kunne ta ei sterkare utviklingsrolle i distrikt med tynne innovasjonssystem og at rammene for dette arbeidet må aukast. Vestland fylkeskommune støttar synspunkta og er klar til å ta ei større rolle som distrikts- og næringsutviklar.

Distriktsnæringsutvalet sitt mandat

Distriktsnæringsutvalet vart utpeika ved kongeleg resolusjon 27. september 2019 for å vurdere næringslivet sin betydning for levande og berekraftige lokalsamfunn.

Utvalet skulle gjere greie for og gje anbefalingar på følgjande område:

1. Skildre næringslivet sin utvikling i ulike deler av landet. Relevante størrelser er bl.a. verdiskaping, sysselsetting og skatteinntekter. Utvalet skal også skildre kva næringar som er viktige for ulike deler av distrikts-Norge, og på kva måte dei er viktige.
2. Kartlegge betydninga for næringslivet i distrikta av å vere del av nasjonale og internasjonale verdikjeder.
3. Vurdere kva som fremjar eller hemmar lønnsam næringsverksemd i distrikta på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Utvalet skal vidare vurdere korleis det best kan leggjast til rette for lønnsam og berekraftig næringsutvikling i distrikta.
4. Korleis leggje best mogleg til rette for at berekraftig utnytting av naturressursane også gir positive verknadar for lokalsamfunna?

Distriktsnæringsutvalet er eit av to utval som blei varsla i Distriktsmeldinga som vart lagt fram av regjeringa hausten 2019. Det andre utvalet - *Demografiutvalet* - gjer greie for konsekvensane av demografiutfordringar i distrikt. Demografiutvalet leverte si utgreiing om demografiutfordringar i distrikta den 4. desember 2020 og denne kan sjåast i samanheng med distriktsnæringsutvalet sine vurderingar. Demografiutvalet viser til at det med dagens utvikling blir ei eldre befolkning, særskilt i distrikta. Tilrådingane er at distrikta kan tilby same tenester som urbane områder, samtidig må distrikta ha lokal identitet og særpreg som gjer at folk ønskjer å bu der. Det krev gode tenestetilbod tilpassa lokale høve.

Blant tiltak utvalet peiker på for skape attraktive distrikt:

- God infrastruktur som breiband og vegar
- Høgare utdanning og fleksible lokale tilbød
- Ein meir velfungerande bustadmarknad

Vestland fylkeskommune sine innspel

Vestland fylkeskommune ved fylkesvaraordfører Natalia Golis og hovudutvalsleiar Tor Andre Ljosland deltok på innspelsmøte 17. februar 2020 med følgjande innspel:

Rett Kompetanse

Det er distrikta som kjem til å leie det grøne skiftet. Det er i distrikta ein finn naturressursane og det er der arbeidsplassane og bedriftene er som gjer at vi skal bruke grøn konkurransekraft og grøn næringsutvikling i alle ledd til å skape dei nye arbeidsplassane. Dette arbeidet er avhengig av riktig kompetanse på riktig plass. Vestland fylkeskommune viser til at det er viktig å samarbeide på tvers av det offentlege og det private når det gjeld vidaregåande opplæring. Eit døme Distriktsnæringsutvalet kan sjå nærare på er Bømlø-modellen, ein god modell på korleis vi samarbeider med næringslivet og vidaregåande skuler i distrikta for å skape nye arbeidsplassar som vi skal ha etter oljen.

Innovative offentlege innkjøp

Vestland fylkeskommune har ein grøn innkjøpsmuskel. Gjennom våre ambisiøse ferje- og hurtigbåtsanbod som er nullutslepp har vi vist at vi bidrar til å skape vekst i distriktet. Vi bidrar til at vi har næringer på til dømes, Stord, som leverer høgteknologiske løysningar som er verdsløiande og kjem til å sikre velferd i Noreg framover.

Infrastruktur

Vestland er eit av dei fylka i landet med flest rasutsatte veger. Vi er avhengig av å kome oss fram. For at vi skal ha næring i distriktet treng vi at vegane er opne og forutsigbare.

Heilårsbasert reiseliv

Vestland fylkeskommune ønskjer at utvalet ser på korleis ein kan leggje til rette for eit meir heilårsbasert reiseliv. Får ein eit heilårsbasert reiseliv sikrar ein arbeidsplassar heile året og eit ope servicetilbod heile året. Ein aktiv landbrukspolitikk er viktig for å bevare kulturlandskapet som er viktig for reiselivet.

Arbeidsinnvandring

Tilbodet til innvandraran i dag er i altfor stor grad sentralisert. Vestland fylkeskommune ønskjer auka arbeidsinnvandring og verkemiddel som gjer at dei som kjem vel å busette seg og bli verande. Det manglar kompetanse og tilbod om språkopplæring i kommunane slik at dei som kjem vel å busette seg i sentrale strøk.

Merkurprogrammet

Merkurprogrammet vart framheva som eit velfungerande næringspolitisk verkemiddel som har stor betydning for å halde nærbutikken i hevd. Berre i 2019 fekk 57 butikkar i Vestland støtte.

NOU 2020:12 Distriktsnæringsutvalet sine tilrådingar

Under er ei skildring av kva utvalet tilrår innafor tema som Vestland fylkeskommune fremja:

Kompetanse

Utvalet har ei rekke tilrådingar for å sikre tilgang på kompetanse i distrikta, mellom anna tilrår dei at finansieringa av universitet, høgskuler og fagskular bør utformast slik at det stimulerer til desentraliserte studietilbod. Vidare vert det anbefalt eit styrka samarbeid mellom FoU, utdanningsinstitusjonar og næringsliv. For å få til dette bør offentlege verkemiddel som stimulerer til slike samarbeid prioriterast. Vidare har koronasituasjonen vist at digitale plattformer i større grad kan takast i bruk for at etter- og vidareutdanningar kan tas frå distrikta.

For å få til omstillinga som trengs i arbeidslivet i distriktet er det viktig at vi legg til rette for at innbyggjarar kan ta etter- og vidareutdanning der dei bur. Utvalet peiker på verdien av eit tettare samspel mellom dei høgare utdanningsinstitusjonane og den regionale arbeidsmarknaden samt eit meir fleksibelt og tilrettelagt etter- og vidareutdanningstilbod. Fylkeskommunen støtter tilrådinga om å utvikle insentivar som styrker desentraliserte utdanningstilbod. Fylkeskommunen vil også peike på behovet for tiltak for å styrka etter- og vidareutdanning som møter den regionale arbeidsmarknadens behov.

Infrastruktur

Utvalet peiker på at god infrastruktur er avgjerande for næringslivet sin tilgang til arbeidskraft, underleverandørar og kundar og befolkninga sin tilgang til arbeidsplassar, varer og tenester. Infrastruktur og samferdsel kan difor reknast som å vere ein del av næringspolitikken og den breie distrikts- og regionpolitikken. God infrastruktur er viktig for utviklinga av levande lokalsamfunn og eit livskraftig næringsliv i distrikta. Den omfattande vegutbygginga som har skjedd dei siste åra er med på å gjere avstandane kortare mellom sentrum og periferi.

Heilårsbasert reiseliv

Distriktsnæringsutvalet har ikkje gjeve tilrådingar som vil ha innverknad på reiselivsbransjen direkte. Dersom ein legg til rette for sterkare befolkningsvekst i distrikta og vidareutvikling av offentlege tenester og infrastruktur vil dette utvide servicetilbodet i lokalsamfunna, og medverke til auka tenestetilbod for reiselivet.

Arbeidsinnvandring

Utvalet viser til at arbeidsinnvandring bidreg til å halde befolkningstalet stabilt og å forsyne distrikta med tilstrekkeleg arbeidskraft. Dei siste åra har innvandringa gått ned. For å gjere distrikta attraktive for tilflyttarar kan mellom anna næringslivet spele ei rolle. I distrikta er det fleire innvandrarar med høgare utdanning enn i byane. Det er større sjanse for at dei blir der, dersom kompetansen blir verdsett. På den andre sida har studiar vist at bedrifter som tilset innvandrarar med høgare utdanning, samarbeider meir internasjonalt og er meir nyskapande. Utvalet meiner det kan vere behov for effektive, personretta tiltak for å sikre tilgangen på tilflyttarar med rett kompetanse til distrikta.

Merkurprogrammet

Utvalet kjem ikkje med tilrådingar som gjeld Merkurprogrammet direkte. Vi framhevar igjen Merkur som eit velfungerande politisk verkemiddel som bidrar til å oppretthalde servicetilbodet i distrikta.

Fylkeskommunen sin rolle for næringslivet i distrikta

Distriktsnæringsutvalet drøfter fylkeskommunen sine ansvarsområde og korleis desse har innverknad på næringslivet i distrikta. Fylkeskommunen har eit breitt spekter av ansvarsområde innanfor samferdsel, kultur, miljø, næring og utdanning, som på ulike vis støtter opp under næringsutvikling i eige fylke. I tillegg til ei drøfting av fylkeskommunen sine næringspolitiske ansvarsområde, blir fylkeskommunane sitt ansvar for planlegging og samordning og ansvaret for koordinering og oppfølging av kommunane trekt fram.

Utvalet viser til at fylkeskommunen sin rolle som forvaltar av verkemiddel retta mot distrikta og handlingsrommet for prioriteringar, over tid er betydeleg redusert. Rolla som oppdragsgjevar er til ein viss grad styrka. Midlane over Kommunal- og Moderniseringsdepartementet sitt budsjett til distriktspolitiske formål er redusert mykje i løpet av ein del år. Dette er midlar som fylkeskommunane sjølv kan disponere i samsvar

med regionale prioriteringar til ordningar for støtte til bedrifter gjennom Innovasjon Noreg, andre næringsutviklingstiltak og støtte til kommunane.

Regionreforma gav fylkeskommunane ansvar for fleire kompetansepolitiske område. Ansvarer inneber mellom anna å utvikle utdanningstilbod tilpassa arbeids- og næringslivet sitt behov. Det omfattar mellom anna vidaregåande skular, fagskular (høgare yrkesfagleg utdanning) og etter- og vidareutdanning. Fylkeskommunane har etablert ulike regionalt tilpassa kompetansepartnarskap saman med næringsliv, kommunar, høgskuler og universitet og det er etablert ei rekke nye, tilpassa utdanningstilbod og -modellar.

Det er spesielt viktig at fylkeskommunane og kommunane har handlingsrom og økonomiske verkemiddel til å kunne ta ei sterkare utviklingsrolle i distrikt med tynne innovasjonssystem. Dette for å få opp nyetableringar, næringsmiljø, kunnskaps- og finansieringskoplingar, og på ein fleksibel måte kunne møte distriktskommunar sine behov. Rammene retta mot distrikt bør styrkast.

Med eit auka regionalt ansvar for kompetansepolitikken, meiner utvalet at det også må vurderast å gje ansvar for fleire av dei statlege kompetanseretta verkemidlane til fylkeskommunane, ut frå prinsippet om forenkling og kopling av ansvar og verkemidlar. Det har blitt peika på frå fleire hald at kompetansebehova varierer mellom regionane, og at ei difor bør styrke det regionale nivået på dette feltet. Alle fylkeskommunane har gjennom fylkesrådmannskollegiet (2018) forplikta seg til følgjande på kompetansefeltet:

- 1) Ein regional kompetanseplan/-strategi
- 2) Eit regionalt kompetanseforum
- 3) Eit oppdatert kunnskapsgrunnlag for kompetanse

Vestland fylkeskommune har jobba systematisk med alle disse tre punkta og soleis godt rusta til å overta sin del av dei statlege kompetanseretta verkemidlane.

I delkapittel 9.3 blir det skildra ei rekke tiltak og verkemiddel for sikre næringslivet i distrikta tilgang til kompetent arbeidskraft. Vestland fylkeskommune støttar desse punkta. Vi vil samstundes understreke at det er viktig god koordinering av samarbeidet mellom utdanningsaktørane og arbeidslivet på dette feltet for å oppnå gode resultat. Dette ansvaret er lagt til fylkeskommunane gjennom kompetansepartnarskapa.

Ein styrking av fylkeskommunane sitt handlingsrom og ansvar for verkemiddel retta mot næringer, vil betre moglegheita for å innrette verkemiddelinnsetsen og prioritere enkelte verkemidlar etter det regionale næringslivet sitt behov. Det kan bidra til ein meir treffsikker regional næringspolitikk. Samtidig vil auka fylkeskommunalt handlingsrom og moglegheiter for å bestemme budsjettammene for enkelte verkemiddel, gjere ordningane mindre føreseielege for verkemiddelapparatet som skal forvalte ordningane. Dette fordi finansieringsammene for dei nasjonale ordningane med fylkeskommunalt oppdragsgjevaransvar blir fordelt mellom 11 fylkeskommunar.

Fylkeskommunane bør ha ein klar strategi for å styrke den digitale infrastrukturen med breibandsatsinga i samspel med private aktørar. Styrka fylkeskommunal innsats for å utløyse finansiering frå EU kan gi næringslivet i distrikta auka tilgang på finansiering til sine utviklingsprosjekt og medverke til at bedriftene finn samarbeidspartnarar i andre europeiske land.

Oppsummering

Distriktsnæringsutvalet har ivareteke fleira av innspela som kom frå Vestland fylkeskommune i februar. I tillegg har utvalet argumentert for at fylkeskommunane bør få

ei styrka rolle, og at fleire av dei statlege distriktpolitiske verkemidla bør styrkast. Vestland fylkeskommune viser til si innstilling i denne saka.